

Προλεγόμενα

Το βιβλίο αυτό δεν είναι μια ιστορία του κύκλου που απάρτισε το Ινστιτούτο Κοινωνικής Έρευνας της Φραγκφούρτης, ούτε μια εγκυκλοπαιδική σύνοψη των ιδεών και του έργου του. Μελέτες αυτού του είδους υπάρχουν αρκετές στην παγκόσμια αλλά και στην ελληνική βιβλιογραφία, και οι σημαντικότερες σημειώνονται στα δοκίμια που ακολουθούν. Σκοπός του ήταν μάλλον να καταπιαστεί ερμηνευτικά με διάφορα προβλήματα που γεννούν οι πολλές επιμέρους θεματικές πραγματεύσεις αυτής της ασυνήθιστα γόνιμης φιλοσοφικής σχολής, με τρόπο που να αναδεικνύεται παράλληλα η βαθύτερη ενότητα του θεωρητικού της εγχειρήματος. Ταυτόχρονα, πέρ' από την απαραίτητη ιστορική ανασύσταση, να δοκιμαστούν ορισμένες από τις θεωρητικές της στρατηγικές στην αναμέτρηση με προβλήματα που αφορούν το δικό μας παρόν, τα οποία δεν αντιμετώπισαν ως τέτοια οι ίδιοι οι θεμελιωτές της Κριτικής Σχολής. Σαν να λέμε, μια απόπειρα δημιουργικής οικειοποίησης αυτής της σκέψης και ζωντανής προέκτασής της σε μία πραγματικότητα η οποία απαιτεί τον προσωπικό μας ανατοχασμό και την προσωπική μας αποφασιστική πράξη.

Τα επιμέρους δοκίμια που συνθέτουν το σώμα του βιβλίου παρακολουθούν φυσιολογικές και θεματικές, πολλές φορές διασταυρούμενες μεταξύ τους, διακοπτόμενες και επανεμφανιζόμενες αλλού, αποκλίνουσες είτε αλληλοσυμπληρούμενες, σαφώς όμως δεν αντιλαμβάνονται ως μέρος του αντικειμένου τους την επικοινωνιακή θεωρία του Jürgen Habermas· στη λεγόμενη Νέα Σχολή γίνονται μόνο περιορισμένες αναφορές προκειμένου κυρίως να τοπιστούν οι διαφορές της με την αληθινή Σχολή της Φραγκφούρτης,

η οποία εκπνέει συμβατικά το 1969 με τον θάνατο του Adorno. Αντίθετα, έχουν περιληφθεί σύντομα δοκίμια που αφορούν προσωπικότητες και συγγραφείς –από τις ΗΠΑ, την πρώην Ανατολική Ευρώπη, αλλά και από την Ελλάδα– οι οποίοι δεν εντάσσονται συμβατικά στην ιστορική Σχολή της Φραγκφούρτης, φέρουν όμως ευδιάκριτα το ίχνος της επιρροής της ή συνομιλούν προνομιακά μαζί της. Η ενότητα της θεματικής γίνεται αντιληπτή, δηλαδή, βάσει ενός περιεχομενικού κριτηρίου και όχι βάσει ενός ονόματος. Η παγκόσμια, πολυσχιδής κληρονομιά της Κριτικής Θεωρίας πρέπει αναπόφευκτα να λογίζεται μέρος της ιστορίας της.

Τα κείμενα που ακολουθούν γράφτηκαν σε ανάπτυγμα σχεδόν εικοσαετίας και τα περισσότερα έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς σε διάφορα έντυπα. Για τις ανάγκες αυτής της έκδοσης τα επανεπεξεργάστηκα ριζικά, έτσι ώστε από πολλές απόψεις συνιστούν ένα νέο έργο. Κάποια –λίγα– γράφτηκαν αποκλειστικά για τη συμπλήρωση του παρόντος τόμου. Για τον αναγνώστη ο οποίος ενδιαφέρεται ειδικά γι' αυτή την προβληματική, ας μου επιτραπεί να σημειώσω τις υπόλοιπες δημοσιευμένες εργασίες μου πάνω σε θέματα που αφορούν τη Σχολή της Φραγκφούρτης και δεν συμπεριλαμβάνονται εδώ:

1) «Η πρόοδος ως θυσία, και οι έννοιες της *μίμησης* και του *οργίου* στη σύγχρονη θεωρία»: πρώτη δημοσίευση στο περιοδικό *Σημειώσεις*, 30 (Νοέμβριος 1987), σήμερα στο Φώτης Τερζάκης, *Τα ονόματα του Διονύσου. Προαναγγελίες μιας διαρκώς ματαιούμενης έλευσης* (Οξύ: Αθήνα 2000). Πρόκειται για μια διεξοδική ανάλυση της *Διαλεκτικής του διαφωτισμού* μέσα στον ορίζοντα των ανθρωπολογικών ιδεών του εικοστού αιώνα, και σε ειδικότερο παραλληλισμό με το *Καταραμένο απόθεμα* του Georges Bataille.

2) «Ο Adorno και το ζήτημα της τζαζ»: δημοσιεύθηκε σε συνοπτική μορφή στην εφημερίδα *Καθημερινή*, 14/8/1988, και ανατυπώθηκε ως Επίμετρο στον τόμο Theodor W. Adorno, *Κοινωνιολογία της μουσικής*, επιμ.-πρόλ. Φώτης Τερζάκης, μετ. Θ. Λουπασάκης - Γ. Σαγκριώτης - Φ. Τερζάκης (Νεφέλη: Αθήνα 1997)· στην τελική,

ανεπτυγμένη του εκδοχή περιέχεται στο Φώτης Τερζάκης, *Τα ονόματα του Διονύσου. Προαναγγελίες μιας διαρκώς ματαιούμενης έλευσης* (Οξύ: Αθήνα 2000). Πρόκειται για μια κριτική ανασκευή των θέσεων του Adorno για την αφροαμερικανική μουσική, όπου παρεκβατικά θίγονται διάφορα ευρύτερου ενδιαφέροντος μουσικολογικά και ανθρωπολογικά ζητήματα.

3) «Η Αισθητική ως ιστορικοφιλοσοφική κατηγορία: από τη μεγάλη *Αισθητική* του Χέγκελ στην *Αισθητική θεωρία* του T.W. Adorno», και «Η βαρύτητα του αισθητικού στοιχείου στη Σχολή της Φραγκφούρτης, και ορισμένα παράλληλα μοτίβα στον Walter Benjamin και στον Martin Heidegger»: περιέχονται αμφότερα στο Φώτης Τερζάκης, *Τροχιές του αισθητικού. Η ιστορική σύσταση μιας αισθητικής φιλοσοφίας και ο ανθρωπολογικός της ορίζοντας* (Futura: Αθήνα 2007). Πρόκειται για δύο συνολικές πραγματεύσεις των αισθητικών αντιλήψεων του Adorno ειδικά και της Σχολής της Φραγκφούρτης γενικότερα, η πρώτη σε συσχετισμό με την αισθητική φιλοσοφία του Χέγκελ και η δεύτερη με συγκριτικές παρεκβάσεις στους αισθητικούς αναστοχασμούς του W. Benjamin, του M. Heidegger και του M. Merleau-Ponty.

4) «Μυστικές απηχίσεις στη φιλοσοφία της γλώσσας του Walter Benjamin, ή ο δρόμος της Καββάλα»: περιέχεται στο Φώτης Τερζάκης, *Μελέτες για το Ιερό* (Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα 1997). Πρόκειται για μια θρησκευολογική μελέτη που, ξεκινώντας από τη φιλοσοφία της γλώσσας του W. Benjamin, κινείται αντίδρομα σε αναζήτηση των πηγών της μέχρι την ανασύσταση του κοσμοειδώλου της μεσαιωνικής Καββάλα, και από εκεί στα αρχαία μεσανατολικά μυθικοτελετουργικά της πρότυπα.

5) «Εισαγωγή» και εκτενή «Ερμηνευτικά σχόλια» στο Walter Benjamin, *Δοκίμια φιλοσοφίας της γλώσσας*, εισαγ.-μετ.-σχόλια Φώτης Τερζάκης (νήσος: Αθήνα 1999).

6) «Προλογικό σημείωμα» στο Theodor W. Adorno, *Η ιδέα της φυσικής ιστορίας*, μετ. Θοδωρής Λουπασάκης, επιμ.-πρόλ. Φώτης Τερζάκης (Πρίσμα: Αθήνα 1992).

7) «Η ανανέωση του φιλοσοφικού προβληματισμού για τη φύση»: Εισαγωγή στο Martin Jay, *Ο Ernst Bloch, και η επέκταση του μαρξιστικού ολισμού στη φύση*, εισαγ.-μετ. Φώτης Τερζάκης (Φιλίστωρ: Αθήνα 1996).

8) *Φιλοσοφικός ρεφορμισμός. Προβλήματα διαλεκτικής και ολότητας στη φιλοσοφία και στην πολιτική θεωρία του Jürgen Habermas* (Έρασμος: Αθήνα 1996). Πρόκειται για μια σύντομη μονογραφία που παρακολουθεί την επικοινωνιακή θεωρία του Habermas στα διαδοχικά στάδια συγκρότησής της και, ταυτόχρονα, της ασκεί σφοδρή κριτική επιχειρηματολογώντας εναντίον της συνέχειάς της με την πρόιμη Σχολή της Φραγκφούρτης.

9) Αφιέρωμα, σε συνεργασία με τον Γιώργο Σαγκριώτη, «Η αισθητική θεωρία της Σχολής της Φραγκφούρτης», περ. *Πλανόδιον*, 23 (Ιούνιος 1996). Περιέχει μεταφράσεις κειμένων του Theodor W. Adorno, του Walter Benjamin και του Leo Löwenthal, κείμενα αναφοράς των Γ. Σαγκριώτη, Φ. Τερζάκη και Στάθη Γουργουρή, ένα ιστορικό της Σχολής, βιογραφικά των μελών της, μαρτυρίες γι' αυτήν και πλήρη βιβλιογραφικό οδηγό.

10) Αφιέρωμα, «Theodor W. Adorno: 100+1 χρόνια από τη γέννησή του», περ. *Futura*, 9 (καλοκαίρι 2004). Περιέχει εισαγωγικό σημείωμα του Φ. Τερζάκη, μετάφραση του κειμένου του Adorno «Θέσεις πάνω στην τέχνη και τη θρησκεία σήμερα», την τελευταία συνέντευξή του στο περιοδικό *Der Spiegel*, κριτικές των Jeanne A. Schuler και Sabine Wilke για βασικά έργα του φιλοσόφου, κι ένα επιλογικό σημείωμα από τον Γ. Σαγκριώτη.

11) Μεταφράσεις: Theodor W. Adorno, *Τα άστρα κάτω στη γη. Κοινωνιοψυχολογική μελέτη της λαϊκής αστρολογίας* (Πόρισμα: Αθήνα 1992)· Max Horkheimer, *Οι Εβραίοι και η Ευρώπη* (Έρασμος: Αθήνα 2006)· Martin Jay, *Η διαλεκτική φαντασία. Ιστορία της Σχολής της Φραγκφούρτης και του Ινστιτούτου Κοινωνικής Έρευνας, 1923-1950* (Αλεξάνδρεια: Αθήνα 2009).